
Op-ed stranice *The New York Timesa* i politika prema državama bivše Jugoslavije

GORDANA VILOVIĆ*

Sažetak

Utjecaj medija na vanjsku politiku oduvijek je bio značajan, a u informacijskom dobu ta interakcija dostiže kulminaciju. U kojoj su mjeri mediji samo prenositelji poruka, ili pak kreatori javnog mišljenja? Koliko mediji mogu utjecati na donositelje vanjsko političkih odluka na temelju izvještaja i informacija koje dolaze s kriznih područja? Ovo se istraživanje bavi samo jednim aspektom utjecaja medija – novina, i to na primjeru konkretne novinske forme – komentara plasiranog na op-ed stranicama jednog od najuglednijih svjetskih dnevnika *The New York Timesa*. Ugledni kolumnisti, javni djelatnici i bivši državnici svojim analizama i komentarima mogu značajno utjecati na promjenu političkih odluka, osobito u slučajevima kada se vodi “mlaka i nedorečena” vanjska politika kakva je bila u slučaju State Departmenta prema državama bivše Jugoslavije u razdoblju od 1990. do 1995. Istraživanje potvrđuje i to da se analizom sadržaja objavljenoga komentara mogu uočiti međutjecaji medijske i političke elite.

Ključne riječi: mediji, novine, utjecaj medija na vanjsku politiku, države bivše Jugoslavije, op-ed stranice, *The New York Times*

Op-ed stranice “*The New York Timesa*”

Stranice *opposit editorial*¹ (Op-Ed pages) autorski su tekstovi koji se jednom ili više puta na tjedan uređuju u *The New York Timesu*, ali i u drugim vodećim američkim novinama.

Op-ed stranice sastavljene su od dva dijela. Prvi dio ispisuju kolumnisti *The New York Timesa*, a u drugom dijelu pruža se prostor za iskazivanje različitih stajališta, komentara i ideja vanjskih suradnika.

* Mr. sc. Gordana Vilović voditeljica je medijskog centra Freedom Foruma na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

1 *Webster New World Dictionary of the American Language*, Second College Edition, ed. Guralnik B. David, Simon and Schuster, str. 995, New York, 1984. Op(posite) Ed(edito-

Biti pisac na op-ed stranicama stvar je ugleda koji novinar ima. Primjerice, osobe predstavljene kao kolumnisti op-ed stranica danas su redom dobitnici uglednih američkih i svjetskih novinarskih nagrada, najčešće Pulitzerove. Među onima koji se redovito javljaju jesu npr. Anthony Lewis, A. M. Rosenthal, Leslie Gelb, Bob Herbert i William Safire. Oni u svojim kolumnama uspostavljaju osobit odnos u komunikaciji s osobama o kojima pišu ili im se obraćaju. Nemilosrdno kritiziraju, najčešće ljude iz najužeg rukovodstva SAD-a, a posebice političke poteze predsjednika.

Drugi, jednako važan dio op-ed stranica čini gostovanje uvaženih javnih ljudi iz Amerike i cijelog svijeta. Među onima koji se pojavljuju kao autori spomenimo stručnjake iz različitih područja, ugledne novinare, bivše ambasadore, bivše predsjednike, bivše i sadašnje političke dužnosnike koji iznose mišljenje o određenoj temi ili događaju. Ta mišljenja mogu biti suprotna stavovima redakcije ili službene politike, ali je uobičajeno da mediji koji njeguju nepristrano novinarstvo moraju pružiti svojim čitateljima mogućnost da o nekoj lokalnoj ili svjetskoj temi vide i druge stavove. Stavovi izneseni na op-ed stranicama najčešće imaju šireg odjeka, a mogu, dakako, proći i sasvim nezapaženo. Jednostavno, to su ljudi koji imaju potrebu javno iznijeti svoje stajalište. Odnedavno je i hrvatski dnevnik *Vjesnik*, po uzoru na *The New York Times*, uveo četiri puta tjedno rubriku "Stajališta". Prema informacijama uglednih političkih i ekonomskih stručnjaka koji su tamo objavili neke svoje tekstove, redakcija *Vjesnika* trudi se na taj način ustaliti rubriku i želi da se stručnjaci i javni djelatnici počnu sami javljati, a ne da se od njih naručuje tekst. Tradicija op-ed stranica *The New York Timesa* duga je trideset godina i neprimjereno je uspoređivati ju s počecima života u hrvatskom novinarstvu.

Zanimljivo je jedno tumačenje koje iznosi Bernard Cohen na primjeru kako se stranice *The New York Timesa* mogu koristiti.² Cohen govori o tome kako je tek izabrani kongresmen želio svoje ideje o vanjskoj politici plasirati State Departmentu, ali je znao da mu njegov status ne daje mogućnost da dopre do Washingtona i onih koji zapravo stvaraju politiku. Izabrao je način komunikacije sa širom zajednicom tako da je pisao pisma uredniku *The New York Timesa* koja bi se onda i objavila. Cohen navodi i primjer senatora Monroneyja iz Oklahome koji objašnjava razloge zbog kojih su *The New York Times* političarima tako privlačne novine: "Prvo, Monroney vjeruje da *The New York Times*, osobito nedjeljno izdanje, čitaju najutjecajniji pojedinci nacije i svijeta. Drugo, on zna da će sve ono što se kao inicijativa pojavi u *The New York Timesu* preuzeti druge lokalne novine."³

rial) pages predstavlja tekst koji se pojavljuje u novinama na stranicama nasuprot uredničkim stavovima. Op-ed tekst može biti u obliku priče, kolumne, freelance teksta, dugljev pisma i redovito donosi čitav niz različitih promišljanja, stavova i reakcija na određeni događaj.

2 Cohen, Bernard C, *The Press and Foreign Policy*, Princeton, New Jersey, 1963, str. 135.

3 Isto, str. 136.

Temeljna razlika između uvodnika, odnosno redakcijskih komentara u odnosu prema op-ed tekstovima jest u tome što ovi prvi govore u ime novinara. Op-ed tekstovi su dati kao moguća ravnoteža i obično su to tekstovi koje pišu autori, a nisu izravno povezani s konkretnim novinama. Čak i oni autori koji se pojavljuju na op-ed stranicama potpuno su slobodni od bilo kakve uredničke kontrole. Nitko im nema pravo mijenjati tekst ili bilo kako intervenirati. Op-ed autori slobodno biraju teme o kojima pišu i sami odlučuju iz kojeg će kuta temu promatrati. Zapravo, mnogi listovi odabiru op-ed tekstove koji su u određenom smislu ipak u suglasju s uređivačkom koncepcijom novina. To se događa vrlo često, ali ne uvijek. Primjerice, *The New York Times* ima redovite op-ed autore koji su po orijentaciji liberali, i to općenito odražava i temeljnu političku orijentaciju novine. Usput, među autorima je žestoka "utakmica" za objavljivanje, posebno za *The New York Times*, *Washington Post* i neke druge vjerodostojne američke novine.

Kvantitativna analiza sadržaja op-ed stranica

Kvantitativna analiza sadržaja op-ed stranica *The New York Timesa* u razdoblju od početka 1991. do kraja 1995. godine pokazala je da je broj tekstova stalnih kolumnista i autora gostiju upravo razmjern rastu i kulminaciji oružanog sukoba, humanitarne krize i početku djelovanja međunarodnih snaga u Bosni i Hercegovini.

Ratni sukobi na prostorima bivše Jugoslavije počeli su 1991. godine, kad je počeo i završio kratki rat u Sloveniji te započeo rat u Hrvatskoj. Prema podacima dobivenim listanjem tekstova *The New York Timesa*, objavljena su samo 22 teksta u kojima se komentiraju politički konfuzna zbivanja na Balkanu.

Tako mali broj tekstova može se tumačiti i službenim stavom Amerike, koja je još u lipnju 1991. poslala tajnika State Departmenta, Jamesa Bakera, da prenese američka uvjerenja o podržavanju jedinstvene Jugoslavije. A Jugoslavija, nakon rata u Sloveniji, zapravo više nije ni postojala.

Broj tekstova počeo se povećavati u jesen, kad je bilo jasno da se sukob širi. Zanimljivo je da su se u 1991. godini dvostruko više pojavljivali vanjski autori, većinom podrijetlom s prostora bivše Jugoslavije. Stalni kolumnisti, makar izuzetni analitičari, čini se, nisu smatrali da je to početak višegodišnjih sukoba.

Stvar se mijenja i već sljedeće godine – broj objavljenih op-ed tekstova o situaciji i ratnim sukobima udvostručuje se. Od ukupno 51 teksta, 26 su bili napisi vanjskih autora, a 25 su bili prilogi stalnih kolumnista. Takav broj odgovara porastu napetosti na Balkanu. Naime, nakon priznanja Hrvatske i Slovenije započinje rat u Bosni i Hercegovini. Amerika je brzo priznala Bosnu i Hercegovinu, u nadi da bi to moglo spriječiti rat, ali kao što znamo to nije imalo nikakva efekta. To je i godina u kojoj počinje postupni

rast broja tekstova, sukladno porastu ratnih strahota i humanitarnoj krizi koja je na pomolu.

Treća analizirana godina je 1993., svakako jedna od vrlo teških ratnih godina. Broj tekstova na op-ed stranicama ponovno je dvostruko veći nego prethodne godine. Etničko čišćenje, genocid, silovanja i Sarajevo pod opsadom s jedne strane, a nedjelotvornost međunarodne zajednice s druge, dominirali su u 91 tekstu, od kojih su 56 bili napisi kolumnista, a tek 35 gostujućih autora. To je logično jer su kolumnisti iz dana u dan pisali o situaciji u Bosni, i uglavnom, kolektivno, pravili medijsku kampanju za pomoć ljudima koji su patili u toj zemlji.

Ako je suditi po broju objavljenih tekstova na op-ed stranicama, za bivšu Jugoslaviju 1994. je bila najgora godina. Od 143 objavljena teksta, gotovo je jednak broj priloga stalnih kolumnista i gostujućih autora. Prvi su imali 76 napisa, a drugi 68. Zašto su se te dvije brojke tako približile? Tumačenja mogu biti različita, ali čini se da je u medijima stvorena antiratna i antisrpska kampanja čiji je zadatak opisati strahote u Bosni, prije svega, te kritizirati sporost svijeta u vojnom reagiranju. To je godina-prekretnica u američkoj politici – Clinton se konačno okreće i vanjskoj politici, pa je od kolumnista primao tjedne prijedloge što mu je činiti na prostoru europskog jugoistoka. Prema brojkama, 1994. godine Balkan je bio udarna tema na op-ed stranicama.

Godine 1995. objavljeno je neznatno manje tekstova nego prethodne godine, ukupno 138 tekstova. Od tog broja 93 su potpisali ugledni novinari *The New York Timesa*, a 45 su potpisali gostujući autori. Zanimljivo je da je broj tekstova koje su objavljivali kolumnisti dvostruko veći od broja ovih potonjih. Bila je to godina najaktivnijeg angažmana SAD-a od početka rata, koja je završila potpisivanjem Daytonskog sporazuma. Učinjen je veliki zaokret jer su prekinuti stvarni ratni sukobi u Bosni. Vjerojatno je i to razlog objavljivanju mnoštva ozbiljnih političkih analiza iz pera kolumnista.

Prema kvantitativnim pokazateljima u ovom istraživanju, u pet godina rata u Jugoslaviji objavljeno je ukupno 417 tekstova, od toga je 237 kolumni, a 180 su potpisali gostujući autori. Ovaj podatak najbolje govori da vanjska stajališta koja se prezentiraju na op-ed stranicama *The New York Timesa* nisu sporadična nego su zastupljena u gotovo jednakoj mjeri kao tekstovi uglednih novinara uposlenika *The New York Timesa*. To je, na koncu, još jedan pokazatelj koji jasno pokazuje da op-ed stranice nisu samo forma nego i vrlo važan dio širine stavova koji se promiču u jakim dnevničkim novinama.

Na kraju, premda nismo ulazili u kvalitativnu analizu prema podacima s izlistanih op-ed stranica za 1996. godinu može se zaključiti da opada broj objavljenih tekstova o problemima u bivšoj Jugoslaviji, i to gotovo za trećinu u odnosu na 1995. godinu. A godinu dana poslije, 1997., taj se broj smanjio na samo 52 napisa – upola manje nego prethodne godine. Smanjivanje broja napisa, novinskim rječnikom rečeno, znači da Bosna nije više udarna vijest i da je 1997. godina znatno mirnija, tj. medijski nezanimljiva.

Kvalitativna analiza op-ed stranica

Obilje tekstova objavljenih na op-ed stranicama *The New York Timesa* u razdoblju od 1991. do 1995. pruža velike mogućnosti kvalitativne analize sadržaja: broj autora, učestalost, njihov ugled, trenutni položaj u visokim državnim institucijama i drugo. Na temelju svih prikazanih tekstova analizirat ćemo one karakteristične, za koje smatramo da su u izravnoj vezi s glavnom temom ovog istraživanja: kako su op-ed stranice utjecale na američku vanjsku politiku prema zemljama bivše Jugoslavije.

Godina nevjerice i političke konfuzije: 1991.

Kakva lepeza političkih stavova je prevladavala prve godine krize na prostorima bivše Jugoslavije?

Tekst Richarda Ulmanna, američkog profesora međunarodnih odnosa najpogodniji je za početak analize, jer kritizira politiku predsjednika Busha i njegove administracije, govoreći da Bush ne vodi politiku sukladnu svojoj ideji "novog svjetskog poretka". Ulmann smatra da rat u Perzijskom zaljevu nije bio dobar odabir, zalažući se za ekonomske sankcije i gotovo proročanski pita Busha: "Bude li srpske invazije u Hrvatskoj, hoćete li kazniti Srbiju kao što ste to učinili s Irakom?"

Sličan stav ima i Flora Lewis, ugledna komentatorica *The New York Timesa*, koja upozorava na žestinu nacionalizma u Hrvatskoj i samouvjerenost svjetskih vođa da neće doći do "građanskog rata". U drugom tekstu iste godine, u rujnu 1991., kad se u istočnoj Slavoniji razbuktavao rat, ona s podsmijehom govori o nedjelotvornosti Europske zajednice koja se teško dogovara o svemu, zanemarujući činjenicu da je "Jugoslavija postala dodatni kamen oko vrata i dokaz impotencije u razjedinjenosti u shvaćanju vanjske politike". Ona se već tada zalaže da Amerika pomogne Europi.

Jednaki su i stavovi kolumnista Anthonyja Lewisa, koji kritizira predsjednika Busha "čiji se glas uopće ne čuje, dok lord Carrington nemoćno predstavlja Europsku zajednicu". Lewis poziva Ameriku "da nešto učini".

Upozorenja o opasnosti "razvoda na balkanski način, začinjena obilnim nacionalizmom", daje i Leslie Gelb ugledni američki novinar, u svojoj kolumni "Vanjska politika". On podržava volju naroda za samoodređenjem i odcjepljenjem, ali podsjeća na problem Hrvatske koja je "poznatija po svom nacizmu nego demokraciji".

Povezivanje nove Hrvatske s tradicijom Nezavisne države Hrvatske iz II. svjetskog rata, bila je tema nekolicine autora. Tako Bob Đurđević piše o NDH i kaže: "Pod tom vlašću ubijeno je na stotine tisuća Srba i Židova. Sjećanja na te događaje još su živa i zato Srbi bježe iz Hrvatske." Kardinal Štepinac i NDH tema su o kojoj piše i Robert Kaplan, ugledni novinar koji je dugo izvještavao s Balkana. Tekstovi koji govore o Tuđmanu i njegovu režimu negativistički su intonirani, jer se redovito referiraju u spomenu-

tom smislu. Takav je i članak objavljen 22. studenoga 1991., koji izjednačava Tuđmana i Miloševića, ističući da je "Tuđman nastavio retoriku nacističke države Hrvatske", točno citirajući i sve ostale, u najmanju ruku nespretno izvještavanje Franje Tuđmana u vezi Srba i njihova života u Hrvatskoj.

Kako je Hrvatska prikazana na op-ed stranicama *The New York Timesa*?

Iz priloženih tekstova može se zaključiti da je nova država vrlo često bila povezivana s ustaškom NDH, i to je ostavilo malo prostora za simpatiju u komentarima.

Slika Miloševića i Srbije, viđena očima autora koji su komentirali zbivanja u bivšoj Jugoslaviji, bila je izrazito loša. Milošević ni za koga od stalnih vojnih analitičara nije osobito otkriće, jer on samo nastavlja ono što je započeto 1989. godine na Kosovu. Anthony Lewis, ugledni novinar i dobitnik Pulitzera, u četiri teksta, u razmaku od 4. studenoga do 20. prosinca 1991., točno piše da se u Jugoslaviji događa humanitarna katastrofa zbog "etničkih sukoba", i "da će katastrofa biti jako duga ako se nešto ne poduzme". U sva četiri teksta on apelira na Europu i predsjednika Busha da poduzmu konkretne poteze u vezi s krizom na prostorima bivše Jugoslavije. Zanimljivo je da on jedini spominje Dubrovnik, uspoređujući ga s Venecijom, postavljajući otvoreno pitanje Zapadu: "Kako bi se reagiralo da je, umjesto Dubrovnika, u opsadi Venecija?"

Vanjski autori koji su se javljali iz država bivše Jugoslavije, poput Srđe Popovića i Aleksandra Nenadovića, pozivaju se na Antu Markovića kojemu nitko nije dao podršku, nego se sve vođe novih država vraćaju u duboku prošlost, pa idu "Hrvati prema šahovnici", a "Srbi putuju s moćima cara Lazara".

Zaključne ocjene kad je o 1991. godini riječ možemo svesti na nekoliko prevladavajućih stavova:

- Hrvatska nije bila bjelodano žrtva srpske agresije.
- Situiranje nacionalizma kao ishodišta etničkih sukoba
- Miloševića će biti teško zaustaviti.
- Predsjednik Bush ne razumije da Jugoslavija više ne postoji.
- Europa ne vidi rat koji joj se događa u srcu kontinenta.
- Kritika američke politike Bushova "novog svjetskog poretka" i njegova odbijanja da prizna novonastale države.

Jesu li neki od ovih prevladavajućih stavova uglednika američkog novinarstva utjecali na kasnija zbivanja? Odgovor je potvrđan. Slika Hrvatske kao male države s teškim opterećenjem iz prošlosti – i ponavljanjem povijesti uvođenjem "šahovnice, jezika, povratka u prošlost i progona Srba" – bila je loša i ona nikada više nije neutralizirala tu negativnu predodžbu. Barem ne, prema pisanju *The New York Timesa*, i to ne samo na ovim stranicama.

Reagiranja na početak rata u Hrvatskoj bila su dosta mlaka i tek je op-sada Dubrovnika dobila prostor na op-ed stranicama. Balast ustaške prošlosti povlačit će se sve do 1996. najčešće kroz pisanje Chrisa Hedgisa, šefa Balkanskog ureda *The New York Timesa* u Zagrebu. Većina kolumnista i autora navodila je nacionalizam kao opasnu pokretačku snagu i kod Miloševića i kod Tuđmana, tako da su sve to bili preduvjeti za izostanak suosjećanja za događaje u Hrvatskoj koja je bila napadnuta.

Aktivnije Bushovo angažiranje, zajedno s Europskom zajednicom, na razrješenju krize, osnovna je sugestija koju je deset autora izravno uputilo Bushu.

Iz niza stajališta izdvajamo mišljenje Yelene Bonner, udovice Andreja Saharova, istaknutog borca za prava čovjeka. Ona smatra da se "Zapad ne smije bojati priznati dvije države koje su se osamostalile", a Lewis "čestita Njemačkoj koja je priznanjem Slovenije i Hrvatske preuzela vodstvo u Europskoj zajednici".

Ne znamo koliko su ti stavovi mogli utjecati da se i ostatak članica Europske zajednice prikloni Njemačkoj, ali početkom sljedeće godine Bush je priznao "u paketu" Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku i Sloveniju.

Iako "pisma čitatelja" nisu predmetom ovoga istraživanja, najveći nacionalni verbalni sukob na stranicama *The New York Timesa* u vezi s bivšom Jugoslavijom tijekom 1991. vodio se na upravo na tim stranicama. Naime, stavove za i protiv Tuđmana i Miloševića ispisivali su Hrvati odnosno Srbi koji žive u Americi i ugledniji javni ljudi iz bivše Jugoslavije. Njihovo nacionalno određenje bilo je vidljivo iz sadržaja pisama kojima su branili pozicije jedne odnosno druge političke opcije. To su uglavnom kratka pisma koja se pozivaju na objavljene tekstove na op-ed stranicama.

Među autorima koji su se više puta javljali bio je i poznati srpski demokrat, disident, arhitekt i umjetnik Bogdan Bogdanović, koji je u više navrata podsjetio na užas nacističke NDH.

Žestoka kritike Bushove vanjske politike i Zapada: 1992.

Geza Jeszenski, ministar vanjskih poslova Mađarske, nakon novogodišnjih praznika 1992. čestita Europskoj zajednici na priznanju Hrvatske i Slovenije. To je na op-ed stranicama *The New York Timesa* prvo optimistično pismo, ali ostala nisu bila takva, jer je 1992. godina bila jedna od najtežih, a takvi su bili i komentari.

Naslovi koji su se pojavljivali na stranici op-ed *The New York Timesa* najbolje ilustriraju sadržaj tekstova o stradanjima u Bosni i Hercegovini: *Zaboravljene žrtve Bosne, Zaboravite isprike, Sada pomozite Bosni, Užasnan izbor za Bosnu, Da su Bošnjaci kitovi, Patnja djece, Humanost može čekati, Zatvaramo li oči, Smrt ispred Bushovih vrata, Sarajevske smrti, Što trebamo učiniti u Bosni i Silovanja za silovanjima*. O lošoj Bushovoj politici izdvajamo neke od ilustrativnih naslova, poput: *Nismo nevini, Slabost i*

sram, Jugoslavija: voda do grla, Zaboraviti ostatak svijeta? Razmislite o posljedicama, Čovjek prošlosti, Lažni humanitarizam, Hoće li Bush poduzeti stvarnu akciju, Bez morala za Balkan, Nepažnja s tiranima, Nema više politike "hoću-neću", Zašto su generali postali nervozni i Operacija Balkanska oluja.

Te 1992. godine Slovenija polako pada u medijski zaborav, na Kosovu i u Makedoniji se ništa nije događalo. U prvom planu se našla Bosna, bosanski Srbi i Hercegovina, Hrvatska i, naravno, Milošević.

Tijekom 1992. godine dominira kritika Bushove politike. Bush, koji je te godine bio zaokupljen svojom predizbornom kampanjom, iz dana u dan je mogao na op-ed stranicama čitati kritike na račun svoje politike "novog svjetskog poretka" i inertnosti u vezi sa situacijom u Bosni.

Kolumnisti Leslie Gelb, Anthony Lewis, A. M. Rosenthal i Flora Lewis vodili su kampanju protiv politike predsjednika SAD-a. Pozivaju ga da suradnjom s Ujedinjenim narodima i Europskom zajednicom "zaustavi srpsko divljanje" (Gelb), a Lewis piše: "Bushova slabost je naš sram." "Busha ne treba birati jer je nesposoban", piše Rusell, a "Amerika je otvorila vrata Srbima da ubijaju po Bosni", ciničan je Lewis. Ukratko, Bush je u zadnjoj godini svoga mandata doživio strahovite kritike zbog neodlučnosti da pomogne ljudima u Bosni.

Clinton je u predizbornoj kampanji dobio apsolutnu prednost u odnosu na Busha. Svi politički komentatori uočili su njegove izjave u vezi s ratom u Bosni. Clinton je jasno rekao da "ako Srbi nastave kršiti sadašnji prekid vatre, Sjedinjene Američke Države moraju poduzeti zračne udare i tražiti potporu od Vijeća sigurnosti za osiguranje dopreme humanitarne pomoći". Teško je reći koliko je Clintonu ta predizborna izjava pomogla da dobije izbore, ali je ostala zabilježena kao nada da će se možda američka politika promijeniti. Politički analitičari su pretpostavljali da će Clinton vjerojatno dobiti izbore, pa "makar su mu instinkti nepoznati naciji", kako kaže analitičar Rusell.

Od značajnijih vanjskih autora koji su se pojavili na stranicama 1992. svakako je važno bilo i pismo apel Margaret Thatcher. Ona je kritizirala jednako žestinom i zapadne sile i predsjednika Busha, tražeći vojnu intervenciju u Bosni.

Jedan od autora bio je i jugoslavenski prijestolonasljednik Alexander Karađorđević. Bio je to zapravo jedan jedini glas u obranu srpskog naroda "koji je kažnjen sankcijama umjesto da se kazne vođe".

Slavenka Drakulić, književnica iz Hrvatske, javlja se esejom o "čudnom domoljublju koje vlada u Hrvatskoj" i javno kritizira predsjednika Tuđmana što je poslao hrvatsku vojsku da se bori u Bosni.

Jedan od stavova koji se čini vrlo zanimljivim iznio je Georg Kenney koji je dao ostavku u Bushovoj administraciji zbog neshvatljive politike što ju je vodio prema prostorima bivše Jugoslavije. Kenney obrazlaže da bi trebalo poduzeti "uravnoteženu operaciju zapadnih sila (zračne snage, vojna po-

moć Bošnjacima), koja može djelotvorno odgovoriti srpskoj agresiji, odnosno pomoći da se zaustavi sukob na Balkanu". Kenney 1992. govori o mogućem scenariju širenja rata ako se Milošević ne zaustavi. Prema njegovim predviđanjima rat će se proširiti na Kosovo gdje živi 90 posto Albanaca, koji se mogu povezati s velikim brojem etničkih Albanaca koji žive u Makedoniji i tako destabilizirati jug.

Je li taj napis mogao utjecati na odluku da se početkom 1993. godine u Makedoniju upute mirovne snage UN-a radi sprječavanja širenja sukoba? I je li situacija u Makedoniji deset godina poslije potvrdila opaka Kenneyjeva predviđanja.

Nakon izbora Billa Clintona za američkog predsjednika, Kenney predlaže poduzimanje vojne operacije za uništavanje srpskih položaja pod znakovitim nazivom "Oluja".

Op-ed stranice služe i predsjednikovoj administraciji da narodu objašnjava neke političke poteze koji se u javnosti ne primaju s odobravanjem. U listopadu je Colin Powell napisao svoj komentar i kritiku umirovljenim generalima američke vojske koji neprestano predlažu vojnu intervenciju u Bosni. On detaljno objašnjava zbog čega je nemoguće intervenirati u "ovom strašnom vjerskom i etničkom sukobu". Powell je uvjeren da bi intervencija imala nesagledivo negativan ishod za američke snage.

Ugledni kolumnist Rosenthal se također obratio Clintonu nakon izbora, i u svojoj redovitoj kolumni "Ja tako mislim" predložio mu da u svojoj vanjskopolitičkoj strategiji dade važno mjesto "borbi za demokraciju i prava čovjeka". Sedam godina kasnije, prilikom vojne intervencije na Srbiju, borba za demokraciju i zaštita temeljnih prava čovjeka bit će osnova objašnjenja zašto su poduzeti zračni napadi.

Clinton ne ispunjava predizborna obećanja: 1993.

Godina 1993. jednako je teška na Balkanu, jer ništa ne upućuje da će Clinton ispuniti svoje obećanje koje je dao u nekoliko navrata u vrijeme svojih predizbornih nadmetanja s bivšim predsjednikom Bushom. Anthony Lewis, kolumnist koji je javno podržavao Clintona zbog izjave "da će učiniti sve što je u njegovoj moći da zaustavi rat", sada ga redovito podsjeća na obvezu. Lewis Miloševića uspoređuje s Hitlerom, kojeg je isto tako trebalo zaustaviti na vrijeme.

I ostali kolumnisti smatraju da je krajnje vrijeme da se Clinton približi Europi kao saveznicima i "kaže kako će spasiti Muslimane" (Rosenthal). Jednako je oštar Gelb koji Clintonu poručuje da se "previše brine o hrani Miloševićevih nevinih žrtava", a ne razmišlja o vojnoj intervenciji, a Safire mu poručuje da "Amerika nema nacionalni interes u Bosni, ali ima moralnu obvezu spasiti stotine tisuća života". Nakon što je objelodanjeno postojanje koncentracijskih logora za Muslimane, Lewis poručuje Clintonu da se "može slobodno pridružiti Bushu koji je mirno gledao genocid i nije uči-

nio ništa". Safire predlaže Clintonu koncept govora o objavi vojne intervencije u Bosni, onako kako bi to Safire rekao da je na njegovu mjestu.

Ovakva unakrsna paljba kolumnista na op-ed stranicama bila je iz dana u dan nemilosrdnija. Clintona su neprestano podsjećali što mu je činiti. I novinari su to činili bezrezervno, kao najbolji odvjetnici za zaštitu prava čovjeka u Bosni. Sarajevo i Bosna bili su u žarištu interesa. Prva godina bila je za Clintona doista teška, ali stav prema njemu ne može se okarakterizirati onakvim kakvim su ti autori imali prema Bushu. Pa ipak, nije bio pošteđen neugodnih svakodnevnih poruka koje su mu javno stizale s op-ed stranica.

Jednak, negativan stav kolumnisti razvijaju prema europskim saveznicima i UN-u, koja kao međunarodna organizacija "gubi vjerodostojnost" (Aga Khan Sadrudin, bivši visoki predstavnik UNHCR-a). UN je objavio plan o formiranju suda za zločine počinjene na prostorima bivše Jugoslavije, ali što čini da počne skupljati dokaze (Schwartz Herman, profesor prava na Američkom sveučilištu). Svi kritiziraju Vance-Owenov plan, koji neće donijeti mir u Bosni i Hercegovini.

Misha Glenny, autor nekoliko knjiga o Balkanu, također je iznio svoje stajalište, koje bitno odudara od velike većine ostalih autora. On smatra da bi bombardiranje samo proširilo ratne sukobe. I profesor međunarodnih odnosa Ronald Steel smatra da je rat u Bosni "njihov" i da se ne treba u to uključivati.

Vrlo negativno je odjeknuo sukob između Hrvata i Muslimana u Bosni, što je možda i usporilo akciju Clintona i Zapada da nešto konkretno poduzmu. Pa tako jedan američki državni službenik koji je htio ostati anonimn, što je prava rijetkost na op-ed stranicama, objašnjava zbog čega rješenje za Bosnu vidi u snagama NATO-a. On kritički govori o sve tri zaraćene strane u Bosni, dakako uključujući i Hrvatsku: "Hrvatska ima regularne vojne postrojbe koje se bore u Bosni, držeći liniju bojišta prema Srbima, ali i terorizirajući muslimanske civile u središnjoj Bosni i Mostaru. Treba reći gospodinu Tuđmanu da će – ako se ne povuče i ne prestane pomagati jedinice koje imaju važnu ulogu u etničkom čišćenju – biti uvedene sankcije jednako oštre kao one protiv Srbije."

Josif Brodsky, pjesnik i dobitnik Nobelove nagrade, užasnut je stanjem na Balkanu i traži opoziv priznanja Hrvatske i zamrzavanje diplomatskih odnosa. Po njegovu mišljenju, tri osobe imaju koristi od rata: Milošević, Karadžić i Tuđman.

Nešto blaže stajalište prema Hrvatskoj i Srbiji zastupa Miloš Vasić, novinar tjednika *Vreme*, koji smatra da "Milošević i Tuđman ponavljaju kako su za mirna rješenja, sada kada su podijelili Bosnu. Razlika između Miloševića i Tuđmana je jedino u tome što ovoga prvog čeka završetak osvajačkog posla na Kosovu."

I doista, Milošević se 1998. vraća Kosovu, ali nitko nije mogao predvidjeti da će NATO u godini proslave pedesetogodišnjice svoga postojanja tako snažno intervenirati u Jugoslaviji.

Aleksa Đilas, docent na Harwardu, Miloševićev kraj vladanja vidi u građanskom ratu u Jugoslaviji, i to u ratu Srba protiv Srba, jer je narod izmučen sankcijama, ali je potpuno ujedinjen protiv Zapada i daje podršku Miloševiću.

Embargo na oružje i prijetnje zračnim udarima: 1994.

Prva godina Clintonova predsjedničkog mandata neslavno je završila, jer je prema mišljenju većine kolumnista op-ed stranica *The New York Timesa* iznevjerio birače koji su mu dali svoj glas. Ali kao što kaže Gary Wills, "budući da je to prvi demokrat predsjednik, dajemo mu kredit da ove godine promijeni vanjsku politiku".

U veljači 1994. dogodio se masakr na tržnici Markale u Sarajevu. Taj krvavi događaj našao je svoje mjesto u kolumnama op-ed stranice, kako stalnih kolumnista koji ne odstupaju od svog pravca poticanja Clintona da vojno djeluje sa zapadnim saveznicima i NATO-om, tako i uglednih vanjskih autora. Javljaju se bivši dužnosnici UNHCR-a koji oštro kritiziraju mandat UN-a koji je bio potpuno beskoristan Bosni, Sarajevu posebno.

Misha Glenny nastavlja svoja razmišljanja onima iz prethodnih godina. Za njega bi "zračni udari NATO-a malo koristili, a nanijeli bi veliku štetu, jer bi pogoršali odnose između SAD-a i Rusije." I Misha Glenny je bio, očito, u pravu. Andrej Kozirjev, ministar vanjskih poslova Rusije, piše svoj autorski tekst, prema kojem se "ne slaže što je NATO bez suglasnosti Rusije dao ultimatum Srbima da će bombardirati njihove položaje u Sarajevu".

Najvažnije stajalište, koje dominira u stavovima gostujućih autora, jest prijedlog Clintonu da se Bošnjacima skine embargo na oružje. Tako bivši savjetnik demokrata i republikanaca za vojnu strategiju Albert Wohlslet-ter predlaže da se "Muslimani kao srpske žrtve ne smiju dalje držati bez oružja". Jednak stav promiču Jean Kirkpatrick i Morton Abramowitz, prvi iz Reaganove administracije, a drugi bivši ambasador SAD-a u Turskoj. Oni se zalažu za ukidanje embarga na uvoz oružja Bošnjacima, u slučaju da ih UN i NATO ne uspiju zaštititi.

Brian Hall, autor knjige *Nemoguća zemlja: Putovanje kroz posljednje dane Jugoslavije*, također se zalaže za ukidanje embarga na oružje za Muslimane. Najdalje u tom stavu ide Margaret Thatcher koja se ponovno javlja svojim oštrim apelom Zapadu i Americi. Pod naslovom "Zaustavite Srbe sada, zaboga!", ona poziva na zračne udare protiv Srba i skidanje embarga na uvoz oružja za Muslimane.

Op-ed stranice, kako se vidi iz prikupljenih stavova značajnijih ljudi koji su pisali, bile su tribina gdje su se dnevno predstavljali stavovi. Pitanje embarga na oružje bila je gotovo tabu tema za zemlje na prostoru bivše Jugoslavije koje su proglasile svoju samostalnost 1991. Međutim, pogoršanje situacije i nesposobnost da se rat zaustavi pretvorili su op-ed stranice u tribinu u okviru koje se lobira za određenu akciju.

Američke snage konačno stižu u Bosnu: 1995.

Amerika je 1995. godinu ocijenila godinom velike pobjede, jer je nakon potpisanog Washingtonskog sporazuma 1994. i prekida rata između Muslimana i Hrvata u Bosni otvoren put prema potpisivanju Daytonskog sporazuma u studenom 1995. Intenzitet rata smanjivao se 1995. godine, ali nije bio i prekinut. Kolumnisti op-ed stranica i dalje mole Clintona za energičnost u pristupu balkanskom problemu.

Stav, koji se probija od 1993., 1994. i 1995. godine kroz napise kolumnista i vanjskih suradnika mogao bi se sažeti u stajalištu "sasvim izvjesne prijetnje nastavka rata na Kosovu i u Makedoniji". Morton Abramowitz početkom 1995. godine upozorava američku administraciju da legaliziranje srpskih osvajanja u Bosni neminovno mora voditi prema Kosovu i Makedoniji kao sljedećim žarišnim ratnim točkama.

Kako je moguće da Slobodan Milošević za kojeg je većina tvrdila da je osvajač, čovjek koji će pod pritiskom nacionalizma osvojiti pola Balkana ako ne bude silom spriječen, ostaje i dalje vjerodostojan pregovarač u svim mirovnim pokušajima Zapada i SAD-a? Za razliku od Warrena Zimmermana koji je nakon svog prekinutog mandata ambasadora u Jugoslaviji neprestano isticao koliko je Milošević čovjek koji se ne drži dogovora i da s njim treba konačno prestati pregovarati, neki autori poput Laure Silber, novinarke *Financial Timesa* koja je napisala knjigu i scenarij za film *Smrt Jugoslavije*, u jednom autorskom prilogu na op-ed stranicama tvrdi suprotno. Ona kaže da je "Milošević jedina nada za Zapad!" L. Silber podsjeća na krizu s pripadnicima UN-a i taocima u Srebrenici, gdje je, posredstvom Miloševića, uspio nemogući dijalog zapada s bosanskim Srbima, te sugerira sljedeće: "Oči zapadnih saveznika sada su uprte u Miloševića koji je pritisnuo Srbe. Zapad od njega traži više inicijative da se oslobodi tereta bosanskih Srba. Treba mu ponuditi ukidanje sankcija" i "imati ga na oku da ne prekrši dogovore".

Zapad je poslušao Lauru Silber i kad je Holbrook krenuo u svoju shuttle misiju za pripremanje mirovnih pregovora, Milošević je bio prirodan sugovornik za pregovaračkim stolom. Je li Milošević, samo da je htio, mogao tada preokrenuti stvar u svoju korist i napustiti političku pozornicu? Naime, Zapad je unatoč svemu Miloševića 1995. godine tretirao kao jedinog predstavnika Srba koji je, kako ističe Richard Holbrook, "rješavao nemoguće". Prisetimo se, dvije su akcije poduzete 1995. godine u Hrvatskoj, i to 1. svibnja akcija "Bljesak" i 4. kolovoza akcija "Oluja". Budući da Milošević nije odlučno reagirao da zaustavi hrvatske snage, svjetski politički analitičari i jedan dio gostujućih autora op-ed stranica procjenjivali su da je možda odlučio prekinuti s podržavanjem Srba i u Hrvatskoj i u Bosni. Miloševićovo (ne)reagiranje na zbivanja u Hrvatskoj bilo je, po svemu sudeći, prešutan dogovor s Franjom Tuđmanom, a u Bosni se dogodio jedan u nizu taktičkih manevara.

Treba li ili ne ukinuti embargo na oružje Muslimanima i dalje je tema o kojoj raspravljaju analitičari podjednako se opredjeljujući za i protiv.

Stav o aktivnom angažiranju NATO-a u Bosni također ima svoje pobornike i oponente. Odom William, umirovljeni američki general, smatra da je srpsko preuzimanje pripadnika UN-a kao talaca bilo jako dobar povod da NATO, na velika vrata, konačno uđe u Bosnu s mandatom na "neodređeno vrijeme".

Op-ed stranice, osim što su tribina u okviru koje se prepliću različiti stavovi, služe i visokim američkim dužnosnicima da predoče službene stavove i programe. Tako je i Warren Christopher, tajnik State Departmenta, nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma, napisao tekst pod naslovom "Bez kopnenih snaga nema mira". On govori o ulozi NATO-a u Bosni u očuvanju mira, provedbi izbora, zaštiti prava čovjeka i unaprjeđivanju demokracije. I, na kraju, ističe da bez "američkog vodstva i naših snaga u njima ne bi se mogle realizirati odredbe iz potpisanog sporazuma". Na jednak način, piše dalje Christopher, "predsjednik Clinton će govoriti u Kongresu i obratiti se američkoj naciji".

Zaključak

Zadaća ove analize sadržaja bila je istražiti na koji način su stajališta kolumnista i istaknutih autora u uglednom dnevniku *The New York Timesu* utjecali na moguće promjene u konkretnom političkom slijedu događaja – početku, razvoju i završetku – rata na prostoru bivše Jugoslavije. Stavovi vojnih i političkih analitičara, istaknutih javnih radnika i eminentnih kolumnista utjecali su na promjenu politike SAD-a prema bivšoj Jugoslaviji. Ta se promjena nije događala preko noći. Za neke su odluke bile potrebne i tri godine da se vide pomaci. Istinski zaokret učinjen je potpisivanjem Daytonskog sporazuma i slanjem međunarodnih snaga u Bosnu, među kojima su najbrojniji bili američki vojnici.

Valja reći da je pritisak na zaokret prema aktivnijoj politici na prostoru bivše Jugoslavije bio *sine qua non* za medijske analitičare. Napisi u slijedu, s malim modifikacijama od autora do autora, tijekom pet godina, svodili su se na poruke SAD-u i zapadnim saveznicima koje se mogu ovako formulirati: povijest vam neće zaboraviti što ste na pragu 21. stoljeća samo sućutno gledali na koncentracijske logore, genocid, masovna silovanja i etnička čišćenja i, osobito, nemoguće uvjete života u Sarajevu.

Upravo je nevjerojatno s kolikom žestinom, gorčinom i s koliko su se sustavne kritike stalni kolumnisti obraćali, sugerirali, predlagali, protestirali na adresu Georga Busha, koji je dopustio da se gotovo dvije godine ništa efikasno ne učini na prostorima bivše Jugoslavije. Nitko nije imao ništa protiv mirovnih snaga UN-a i dolaska najprije u Hrvatsku, a potom i u Bosnu i Hercegovinu, jer bez njihova dolaska razaranja i ljudska stradanja bila

bi znatno veća. Međutim, zalaganje za "novi svjetski poredak" koji je Bush tako zdušno zagovarao u početku posthladnoratovskog razdoblja ostala je samo licemjerna oznaka njegova mandata.

Koliko su napisi o njegovoj lošoj vanjskoj politici cijele 1992. godine pridonijeli njegovu izbornu debaklu, ne možemo sasvim pouzdano utvrditi. Ali svakako, utvrđeno je da su ga vanjskopolički komentatori, iz dana u dan, rušili na pitanju intervencije na Balkanu i otvoreno zagovarali izbor njegovog protivnika Clintona, koji je u žaru predizborne kampanje izjavio kako će "narediti zračne udare na položaje Srba u Bosni". Tu njegovu brzopletu izjavu zapamtili su svi kolumnisti, koji pažljivo prate svaki gaf ili isprazno obećanje predsjednika i upozoravaju ga na nju cijele 1993. Koliko je to Clintonu značilo? Dosta, sudimo li prema stajalištima komentatora.

Primjerice, A. M. Rosenthal u uvodu svoje kolumne objavljene 6. travnja 1993. piše: "Reci mi, imaš li kakvu ideju o novim opcijama za Srbiju i Bosnu", upitao me predsjednik u telefonskom razgovoru nakon sastanka u Kanadi. Sada odgovoram na Vaš upit. Moj odgovor mogao bi se svesti na sljedeće: Gospodine predsjedniče, dopustite svojoj administraciji i zapadnim saveznicama da obrate malo više pozornosti za razgovore s demokratima koji mrze ono što radi Milošević. Javno ih zagrlite, dajte im pomoć, jer se njihov glas treba čuti."

Ovo je upravo čist primjer koji pokazuje da predsjednici čitaju i prate komentare na račun svoje politike. Clinton nije poslušao Rosenthala, jer je očito procijenio da je Miloševićev autoritet znatno jači od tada nejake i nedjinstvene srpske oporbe, i općenito animoziteta koji je u narodu prevladavao zbog uvedenih sankcija.

Pravi zaokreti u Clintonovoj vanjskopoličkoj strategiji prema prostovima bivše Jugoslavije događaju se u drugoj godini njegova mandata. Prema podacima koje ne nalazimo u analizi stavova na op-ed stranicama, povod za energičnije kažnjavanje Srba uslijedio je nakon masakra na tržnici Markale. Sljedeća godina mandata predsjednika Clintona bila je pun pogodak i znatno je manje negativistički intoniranih tekstova prema njemu. Uspio je Ameriku povezati s europskim saveznicima i Rusiji dati mjesto u novom rasporedu snaga u svijetu.

U vezi s tim, podsjećamo na napis Andreja Kozirjeva, ministra vanjskih poslova Ruske Federacije, objavljenog 18. ožujka 1994. na stranicama op-ed *The New York Timesa*, u kojem kaže "da Rusima treba gospodarska pomoć radi izgrađivanja pune demokracije, te da je Rusija predodređena da bude velika sila, a ne junior" i da ne želi biti isključena iz procesa donošenja odluka za razrješenje krize na Balkanu. Zanimljivo pismo, koje se može dovesti u izravnu vezu s utjecajem što ga mogu imati op-ed stranice na razvitak globalnih političkih odnosa.

Je li Kozirjev mogao poslati to energično pismo izravno Clintonu? Vjerojatno je mogao, ali je izabrao ovaj – javni – put koji je očito smatrao primjerenijim, smatrajući da će ostaviti više traga među zapadnim saveznicima.

ma, osobito u situaciji kad su trajali pregovori o proširenju NATO-a novim članicama.

Imidž novonastalih država iz sastava bivše Jugoslavije, prema pisanju autora na op-ed stranicama *The New York Timesa*, tijekom pet promatratnih godina prilično je ujednačen.

Hrvatska je bila prva zemlja koja se probila na stranice op-ed 1991. godine. Ni u godini kad je stvarno postojao samo rat u Hrvatskoj kolumnisti i vanjski suradnici nisu dijelili razumijevanje kao s, primjerice, Bosnom i Bošnjacima. Zašto? Razlog je u načinu na koji se Franjo Tuđman predstavio svijetu. Preveliko koketiranje s prošlošću, agresivni nacionalizam, neprestano kršenje prava čovjeka i neispunjavanje prava nacionalnih manjina nisu ostavljali previše prostora za simpatije prema hrvatskom narodu. Daljnje razbuktavanje rata u Hrvatskoj, i posebno nerazumni rat s Muslimanima u Bosni potvrdili su negativnu predodžbu koju je Hrvatska imala.

Slobodan Milošević je od pojavljivanja na op-ed stranicama postao negativna konstanta kroz svih pet godina pisanja o zbivanjima na prostoru bivše Jugoslavije. Pregovarati ili ne s takvim čovjekom bila je temeljna dvojba, iščitavana iz stajališta koja je donosio *The New York Times* na op-ed stranicama. Osim zahvale Miloševiću za posredovanje u oslobađanju pripadnika mirovnih snaga UN-a iz Bosne, nije pronađen nijedan pozitivno intoniran tekst o Miloševiću. Kako onda razumjeti očitu fasciniranost Zapada i SAD-a Miloševićevom političkom snagom, koju i Richard Holbrook potvrđuje u svojoj knjizi *Završiti rat*, prisjećajući se razgovora koje je vodio s njim. U ovom slučaju, op-ed stranice nisu imale nikakva utjecaja na promjenu ponašanja prema Miloševiću.

O Sloveniji je pronađen zanemarivo mali broj tekstova komentara na op-ed stranicama, a Makedonija i Kosovo su spominjani u kontekstu sljedeće osvajačke stanice Slobodana Miloševića.

Tijekom pet godina na stranicama op-ed stranica *The New York Timesa* pisali su mnogi značajni političari, politički analitičari i znanstvenici koji su obilježili dvadeseto stoljeće. Spomenimo samo neka od imena: Margaret Thatcher, bivša premijerka Velike Britanije; Geza Jeszensky, ministar vanjskih poslova Mađarske, Tone Bringa, sveučilišna profesorica antropologije, koja se tijekom rata udala za Petera Galbraitha, prvog američkog ambasadora u Hrvatskoj; Francis Fukuyama, svjetski znanstvenik; Elie Wiesel, dobitnik Nobelove nagrade; Zbigniew Brzezinski, savjetnik za nacionalnu sigurnost u Carterovoj administraciji; Misha Glenny, autor više knjiga o Balkanu; Josef Brodski, pjesnik i dobitnik Nobelove nagrade, Boutros Boutros Ghali generalni tajnik UN-a; Samuel P. Huntington, Bob Dole, republikanac iz Kansasa; Scowcroft, bivši savjetnik predsjednika Busha i Forda, i mnogi drugi. Kao osobitu rijetkost spominjemo i javljanje predsjednika Republike Hrvatske Stjepana Mesića, koji je u travnju, 2001. nakon uhićenja Slobodana Miloševića, komentirao mogući slijed događaja u Srbiji i kažnjavanje ratnih zločinaca.

Od ljudi koji su živjeli u Americi, ali su rođeni u bivšoj državi Jugoslaviji, najčešći gosti autori bili su: Slavenka Drakulić, hrvatska književnica; Veran Matić, urednik beogradskog Radija B92; Miloš Vasić, urednik tjednika *Vreme*; Srđa Popović, vlasnik tjednika *Vreme*; Svjetlana Slapšak, pisac i esejist; Aleksa Đilas, Sveučilište Harvard; Kemal Kurspahić, bivši urednik *Oslobođenja* i Zlatko Dizdarević, njegov zamjenik i glavni urednik *Svijeta*.

Zaključujući ovaj rad može se reći da su društveni procesi teško mjerljivi, a utjecaji stajališta posebno. Naime, ne treba zaboraviti da uvijek postoje i dodatni kanali kojima se donose političke odluke, i tako treba promatrati i ovu analizu.

Ono što je pouzdano dokazano, analizom sadržaja stavova na op-ed stranicama, jest da su tekstovi objavljeni na op-ed stranicama *The New York Timesa* jasno utjecali na vanjsku politiku SAD-a prema zemljama bivše Jugoslavije u razdoblju od 1991. do 1995. godine. Ugledni kolumnisti i vanjski autori u čitavom su nizu tekstova bili korak-dva ispred službene politike SAD-a, uočavajući trendove, analizirajući događaje i upozoravajući na moguće pravce djelovanja. Administracija je kasnila, ali ipak prihvaćala stavove koje joj je javnost preko op-ed stranica upućivala. To je ujedno i najveća vrijednost novinarstva koje je prezentirano na cijenjenim op-ed stranicama *The New York Timesa*. Zbog toga su i te novine ugledne i cijenjene već desetljećima.

Literatura

- Almond, A. Gabriel, *The American People and Foreign Policy*, Harcourt, Brace and Company, New York, 1950.
- Brune, Lester H., *The United States and Post-Cold War Interventions*, Regina Books, Claremont, 1998.
- Cohen, C. Richard, *The Press and Foreign Policy*, Princeton, New Jersey, 1963.
- Čučić, Ljubomir: *U. S. Foreign Policy and Croatia*, European Movement Croatia, Zagreb, 1995.
- Daalder, Ivo H., *Getting Dayton: The Making of America's Bosnia Policy*, Brookings Institution Press, Washington, 2000.
- Gutman, Roy, *Svjedok genocida*, Durieux, Zagreb, 1993.
- Holbrooke, Richard, *Završiti rat*, Šahinpašić, Sarajevo, 1998.
- Linsky, M., *IMPACT - How the Press Affects Federal Policymaking*, W. W. Norton & Co, New York, 1986.
- Owen, David, *Balkanska odiseja*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1998.

- Seib, Philip, *Headline Diplomacy: How News Coverage Affects Foreign Policy*, Praeger Series in Political Communications, Westport, 1997.
- Strobel, Warren P., *The News Media's Influence on Peace Operations*, United States Institute of Peace Press, Washington, 1997.
- Topalović, Duško, *Balkanska Europa*, Diorama, Zagreb, 2000.
- Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991–1995*, ur: Branka Magaš i Ivo Zanić, Naklada Jesenski i Turk, Dani, Zagreb – Sarajevo, 1999.
- Vukadinović, Radovan, *Međunarodni politički odnosi*, Barbat, Zagreb, 1998.
- Vukadinović, Radovan, *Sigurnost na Jugoistoku Europe*, Interland, Varaždin, 1999.
- Vukadinović, Radovan, *Posthladnoratovske tendencije međunarodnih odnosa*, Zagreb, Fakultet političkih znanosti, 2000.
- Vukadinović, Radovan, *Teorije vanjske politike*, Zagreb, 1981.
- The New York Times*, CD ROM, godišta 1991–1995, stranice OP-ED
- Politička misao*, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

Summary

The media have always exerted a considerable influence on foreign policy and in the information era this interaction has reached its peak. To what extent are the media just message carriers or creators of public opinion? To what extent can the media influence foreign policy decision-makers on the basis of reports and information gathered from crisis areas? This research deals with only one aspect of the influence of the media and newspapers, exemplified by a concrete newspaper-form - a comment published in *op-ed pages* of *The New York Times*, one of the world's most prestigious daily newspapers. Prominent columnists, public figures and former statesmen can exert a considerable influence on the alteration of a certain political decision by means of their analyses and comments, especially when it considers "a tepid and undefined" policy, like the one of the State Department towards the countries of the former Yugoslavia in the period from 1990 to 1995. The research also confirms that an analysis of the contents of a published comment can point at interrelation of the media and political élite.